

a pegada de

RAMÓN PIÑEIRO

en **VIEIROS**

Antonio Piñeiro

Hai unha feliz circunstancia neste ano dedicado pola Real Academia Galega á figura sempre controvertida pero de indubidable interese histórico do político e pensador Ramón Piñeiro, como é o feito de que no mesmo ano no que se lle dedica o Día das Letras Galegas, se conmemore o 50 aniversario da publicación do primeiro exemplar da revista “Vieiros”, a máis inxente empresa editorial que a emigración galega tratou de editar para por en comunión ó conxunto da diáspora universal.

Con tal motivo e dándose a circunstancia de que, xunto á interminable pléiade de nomes que forman parte xa da historia cultural galega, o de Ramón Piñeiro tamén militou –por tres veces– no capítulo de colaboradores desta revista, cremos oportuno rescatar os tres textos que Ramón Piñeiro asinou en tres dos catro números que foron publicados e nos que reflexiona sobre temas que se daquela estaban de plena actualidade no marco das preocupacións culturais da emigración, hoxe manteñen plena vixencia e, como tódolos textos clásicos, serven incluso para axudar aínda a unha toma de parecer para quen desexe reflexionar sobre os asuntos que abordan.

Se no primeiro deles, que titulou “A lingua, sangue do espírito” e que escribiu no ano 1959, Ramón Piñeiro fai afirmacións tan claras e contundentes

como “Pol-a posesión do idioma entra o home en comunicación íntima e trascendente con todo-los contemporáneos, con todo-los antepasados e con todo-los sucesores que ó longo do tempo formaron, forman e formarán, a unidade histórica que il chama ‘o meu pobo’. Pol-o idioma entra en comunicación –i en comunión– con isa totalidade humá que constitúe unha irmandade espritoal que constitúe un pobo. Por iso todo home nado de boa caste, sempre sentirá amor e sagro repeto pol-o idioma”; no segundo axuda a reflexionar sobre o papel que deben xogar no marco da historia “Galicia, Portugal e Brasil” como “comunidade cultural”, urxindo “que galegos, portugueses e brasileiros tomemos conciencia de que constituimos unha comunidade espritoal e de que precisamos afirmala mediante a acción da totalidade dos seus recursos”; mentres que no terceiro e último apunta as grandes liñas ideolóxicas que marcaron o que nalgúns intres foi chamado “exilio interior” que se refuxiou na editorial Galaxia, un colectivo creado “en intres difíciles prá nosa cultural” e que, na súa propia definición “converteuse de contado na vangarda anovadora e, ao mesmo tempo, no centro aglutinador da vida cultural galega”, sen o cal –tanto para ben como para mal– é moi difícil de entender, no xa o panorama cultural galego de hoxe en día, senón incluso tamén o noso propio panorama político.

RAMON PIÑEIRO

Pra que unha coleitividade humá teña a categoría de pobo, pra que teña unha unidade íntima e trascendente, ha de ter unha ialma de seu. E un pobo ten alma de seu cando posee “idioma”, cando fala nunha língoa propia, que tal é o que siñifica a palabra idioma.

A língoa ven a ser a ialma viva do pobo que fala, ven a ser a súa comunidade esencial. Entre todol-os factores de natureza comunal que gobernan a vida social, a língoa é o máis espontáneo, o máis íntimo e tamén o máis común e duradeiro.

O máis espontáneo porque espresa o curso inmediato da vida anímica, tanto individual coma coleitiva, que na palabra faise luz.

O máis común porque a necesidade íntima de comunicación abrangue a totalidade da comunidade social. A convivencia baséase na comunicación, no intercambio de ideas e sentimentos, que mesmo é a función esencial do idioma.

O máis duradeiro porque goza de unha estabilidade dinámica, viva, superior á dos demais factores da cohesión social.

Cando un pobo crea unha língoa de seu, dalle espresión, dalle vida fecunda á comunidade de ideas e sentimentos. Unha língoa propia manifesta unha espritoalidade propia, unha comunidade vivencial peculiar.

A forma de convivencia típica dos pobos é a convivencia fraterna, a participación en común —a comunión— en algo tamén común. Hai unha forma primaria de fraternidade, que é a fraternidade étnica, baseada na comunidade de sangue. Pro hai tamén unha fraternidade superior, unha irmandade espritoal, baseada na comunidade de língoa. A língoa ven a ser, xa que logo, algo así como un sangue do espírito, un sangue espritoal que vivifica e imprime identidade familiar a todol-os que a falan.

Coma si se tratase de unha impalpabel cadea anímica, a língoa cingue en irmandade espritoal única a cantos a falaron no pasado, a falan no presente e a falarán no futuro. En cada intre do tempo a língoa conserva e amostra, convertidas en palabras —que veñen a ser coma vivas arquiñas sonoras— total-as esperencias espritoas dos que a foron creando no pasado; recolle e asimila total-as que lle

incorporan os que a falan na actualidade; i entrégalle todo iste caudal espresivo, todo iste inmenso tesouro espritoal, arrequecido sin descanso por sucesivas xeneracións, a cada un dos que comencan a drepndela cada día.

Veleiqué un tesouro, un ben, que sendo obra de todos, presentes e pasados, dónaselle enteiro a cada novo ser que chega á comunidade. É un herdo espritoal que lles pertence por igoal a todol-os que nacen no mesmo eido idiomático. Con íl, cada un recibe o legado coleitivo de cantos pertenceron ó mesmo pobo. E aínda se pode decir que é o único herdo que verdadeiramente recibe da totalidade histórica do seu pobo. Níl están laxeando, acochadas no ámago de cada palabra, as arelas, as emocións, as espranzas, as tristuras, os pensamentos, as dúbidas... a vida espritoal enteira de cantos o precederon. Pol-a posesión do idioma entra o home en comunicación íntima e trascendente con todol-os contemporáneos, con todol-os antepasados e con todol-os sucesores que ó longo do tempo formaron, forman e formarán, a unidade histórica que íl chama “o meu pobo”. Pol-o idioma entra en comunicación — i en comunión— con isa totalidade humá que constituie unha irmandade espritoal que constituie un pobo. Por iso todo home nado de boa caste, sempre sentirá amor e sagro respeto pol-o seu idioma.

Ademáis de ser o vencillo esencial entre o home e máis a súa comunidade, o idioma tamén xoga un papel decisivo na formación da personalidade espritoal do home mesmo, pois sin a lus que as palabras lle infunden

A LINGOA, SANG

no espírito, estaría eternamente condenado a vivir atoutiñando na escuridade intra individual. Isa riquísima fatura de esperencias humás ás que a língoa lles dá trasporencia ouxetiva, ven a ser coma un espello ideal no que o home vai pouco a pouco identificándose a sí mesmo. I é que o home pasa do reino do natural ó reino do espírito mesmamente por medio da fala. Nasce no mundo biolóxico e moi axiña, talmente segundo vai dependendo a falar, comenza a ascender ó mundo do espírito. As novas palabras que vai dependendo veñen a ser como ás invisiúbeles que xurden dentro do seu ser, e que o elevan ó reino do coñecemento, da luz, da liberdade: ó reino do home, ó mundo especificamente humán. E si no mundo biolóxico necesita da nutrición orgánica pra a súa subsistencia e desenrolo, tamén pra o seu desenrolo espíritoal necesita mantenza, que a atopa no idioma, porque o espírito soio se mantén de sustanza espíritoal. Así, pra o espírito do home son bocados de pan as palabras do seu idioma, e íste, o camiño estrelado que o leva dende a escuridade biolóxica inicial hastra o mundo lucidío do pensamento e da liberdade.

Un idioma é sempre unha creación colectiva, a meirande creación de todo pobo; creación incesante, decote anovada, na que se vai plasmando o mundo espíritoal da comunidade que lle da alento. O espírito colectivo do pobo faise forma viva no idioma, que é de todos, que é patrimonio comunal, mais que emporiso añida no interior de cada un, de onde van saíndo e saíndo palabras que, revoando perenemente de boca en boca, levan e traen a intimidade de cada home rente da dos demais, mesmo como si as palabras fosen moedas máravillosas acuñadas coa quentura aloumiñante de todol-os beizos da comunidade idiomática. Forman, ó cabo, a expresión ouxetiva disa constante inter-comunicación en que descansa a vida dos pobos.

Cada pobo crea e fala o seu idioma propio. Si os idiomas son entre si distintos, é porque tamén cada pobo ten un mundo espíritoal propio e ise mundo espíritoal crea il mesmo a súa língoa expresiva, ou seña, o seu idioma. Iste idioma feito con sustanza espíritoal da comunidade que o fala, transfúndelle tal sustanza a cada novo ser humán que o depende. Así, cada un nútrese, dende o comenzo, da sustanza espíritoal do seu pobo, a través de unha auténtica, de unha verdadeira comunión. Os que son irmáns na língoa son tamén irmáns no espírito. Por iso resultará sempre que toda persecución a un idioma, veña de onde veña, será un crime espíritoal do que han de arrenegar total-as almas nobres.

O noso pobo, o pobo galego, soupo crear o seu propio idioma. Si a nós se nos distingue como unidade peculiar entremedias da familia europea, é talmente gracias ó idioma. Non é pol-a nosa soberanía política, nin pol-a realización de grandes feitos históricos colectivos, nin pol-a posesión e utilización de grandes riquezas económicas que repercuten no mercado internacional. O que verdadeiramente nos singulariza, o que nos da personalidade definida e caracterizada diante dos alleos, é o idioma, ou seña, o espírito; ise espírito xenuinamente noso, que se refrexa fidelísimamente na língoa galega. Poderían, nunha gran treboada histórica, queimar todol-os documentos do noso pasado sin deixar un; poderíannos arrepañar os bens económicos e condenarnos a unha meirande probeza; poderían estordegar toda a nosa estroitura social de maneira violenta; poderían, si se quer, encarcerar milleiros ou ducias de milleiros de irmáns nosos... Con todo, mentras que nos nosos beizos resoasen decote as palabras do idioma galego con toda a súa cadencia íntima, Galicia continuaría a ser un pobo, unha irmandade espíritoal indestruíbel.

O idioma galego é o herdo que nós recibimos de todol-os nosos antepasados, e que nos foi trasmitido de xeneración en xeneración ó longo dos séculos. Il garda en si a máis outa creación, o meirande título de gloria de toda a comunidade galaica de todol-os tempos. Porque está por enriba das diverxencias ideolóxicas e das loitas de intereses; quen perseguir ó noso idioma perseguirá a ialma mesma de Galicia, o seu honor, a súa personalidade esencial. Aquil que for inimigo do noso idioma é, de certo, un inimigo noso. Inimigo satánico, posto que é inimigo da nosa ialma.

O idioma galego forma parte de unha gran familia: é irmán do francés, do castelán, do italián, do catalán e de total-as demais línguas románicas. A forza espíritoal do pobo galaico soupo crear, de maneira semellante ó pobo francés, ou ó italián, ou ó castelán, a súa língoa propia, o seu idioma, expresión da propia personalidade. Os nosos maiores tiveron alento e grandeza de espírito pra se pór en par dos demais pobos europeos. A língoa galega, o mesmo que as demais línguas irmás, tén en si mesma unhas posibilidades de plasmación cultural. Da mesma maneira que o francés serviú pra xermolar unha gran cultura de valor universal, ou o italián, ou o castelán, o galego pode servir de base a unha cultura de valor universal semellante. Daquela que os nosos devanceiros tiveron vontade de o conquistar, agromóu niste chan occidental a lírica galaico-portuguesa, unha das grandes creaciós da cultura europea. Veleiqui a gran ambición colectiva que nos debe axuntar por enriba das loitas de ideas ou de intereses, pois ningunha outra nos pode ennobreecer tanto. Percurar que así seña é o deber fundamental que todo galego ten coa súa comunidade. Renunciar a ilo, total ou parcialmente, denota debilidade moral, impotencia de espírito, caducidade...

Compostela (Galiza), 1959.

UE DO ESPRITO

* GALICIA *

PORTUGAL * BRASIL

Poucos feitos aítúan sobre a sensibilidade do noso tempo con tanta intensidade como a conciencia de cambio, de transformación do mundo. O chan histórico sobre o que imos camiñando é inseguro, abaladizo e, sobre todo, cambiante. Si algo temos en común hoxe en día os habitantes do planeta, é mesmamente esa conciencia de cambio e de transformación, esa sensación profunda de ser partícipes dun poderoso proceso que modifica a fisonomía tradicional do mundo.

Tal proceso, vivido por todos como unha experiencia —incluso, en certos intres, como unha experiencia dramática— prantexa a todos os grupos humanos a necesidade de revisar a súa liña tradicional de acción pra axeitala rápida e eficazmente ós novos horizontes históricos que van xurdindo.

Esa renovación dos respeitivos horizontes históricos está condicionada por un feito radical: a necesidade de aítuar, de estar presentes a escala mundial. Parte do proceso transformador consiste talmente en substituir as vellas áreas de acción por outras de maior amplitude que poidan participar con efectividade na nova ordeación do mundo. De ahí o reagrupamento de forzas e intereses que a cotío estamos presenciando na relación de uns países con outros.

E non son soio forzas ou intereses de orde político, económico ou militar. Tamén as realidás de orde cultural se avencellan, porque as necesidás integradoras son eiquí igualmente urxentes. As culturas dotadas de unha afinidade esencial non poden permanecer por máis tempo isoladas entre si, choídas en áreas de carácter nacional. Precisan abranguer todo o ámbito natural da súa vixencia con unha vigorosa cohesión operante. Soio así acadarán a necesaria presenza aítiva no panorama cultural do mundo, sin a cal caerían axiña no estancamento e na progresiva depauperación.

Galicia, Portugal e mailo Brasil forman, entre os tres, un área cultural ben crara e definida. A comunidade idiomática que os abrangue serve de fundamento a unha inequívoca comunidade cultural. Pouco importa que no orde político ou económico non teñan seguido un camiño común. Poden e deben seguilo no orde cultural, no que os seus intereses, considerados a escala mundial, son idénticos.

Certamente que as peculiaridás respeitivas seguiranos diferenciando internamente. O que ocorre é que se deben de unir no que teñen de común pra gravitaren con todo o seu peso conxunto no dinámico concerto das forzas espritoás do mundo, aportando cada un os seus propios recursos, que non teñen por que perder a súa siñificación orixinal. Non se trata de diluir uns contidos noutros senón de os sumar nun patrimonio superior común, único xeito de garantir a súa vixencia e irradiación universal.

A situación histórica do noso tempo require esa colaboración, imponnos o deber de a levar a cabo. Urxe que galegos, portugueses e brasileiros tomemos conciencia de que constituímos unha comunidade espritoal e de que precisamos afirmala mediante a acción da totalidade dos seus recursos.

Si nono facemos así, si permanecemos pasivos, deixaremos de estar á altura do noso tempo.

Compostela (Galiza), 1962

RAMON PIÑEIRO

Galaxia e a Cultura Galega

Na Feira do Libro deste ano fixo aito de presenza, por primeira vez, a Editorial Galaxia. Entremedias da Espasa-Calpe e máis do Fondo de Cultura Económica, a caseta de Galaxia, atendida con cordial entusiasmo por un fato de rapaces galegos residentes en Madrid por razóns de estudo ou de traballo, ofrecíalles aos visitantes da Feira unha imaxe viva da nosa cultura actual. Moitos "descobrirón" a súa existencia, e moitos, cáseque todos, sorprendéronse da súa vitalidade.

A identificación de Galaxia i a cultura galega —entendida ésta como realidade actual—, é un feito que se foi producindo de seu na estimativa da xente. Tanto dentro como fora de Galicia, cando se trata da nosa cultura é Galaxia o punto de referencia. E non certamente por influxo da propaganda, xa que a despreocupación propagandística é unha das características galaxiás, senón polo peso real dos feitos. Quéirase ou non, Galaxia é un capítulo importante da futura Historia da Cultura Galega.

Nos seus 14 anos de vida leva xa publicados máis de cen títulos, cuxo conxunto representa o esforzo sistemático de máis alento que en orde á revalorización idiomática se ten realizado na cultura galega. Diante deste conxunto de obras non se lle poderá negar honestamente á nosa lingua a súa plena maturidade cultural, non só nos eidos da lírica, onde xa lle era reconecida por todos, senon nos da prosa. Ensaio, narración, literatura dramática, etc.

Creada en intres difíciles prá nosa cultura, Galaxia convertiuse decontado na vangarda anovadora e, ao mesmo tempo, no centro aglutinador da vida cultural galega. Por unha banda, soupo manter constantemente vivo o espírito de progresión na liña das conquistas idiomáticas; pola outra, soupo artellar o esforzo de tres núcleos culturás distintos, o das figuras xa consagradas antes da guerra civil —Caballeros, Castelao, Otero Pedrayo, Cuevillas, Risco, Maside, Dieste, etc.—; o dos promotores de Galaxia ou que con ela se incorporaron á nosa cultura —Anxel Fole, García Sabell, Rof Carballo, Carballo Calero, Fernández del Riego, Cunqueiro, Celestino F. de la Vega, Pimentel, Díaz Castro, Xaime Illa Couto, Silvio Santiago, Xohan Ledo, Alvarez Blázquez, C. E. Ferreiro, Mariñas del Valle, Ferro Couselo, Dónega, etc. (algúns, por exemplo Cunqueiro e Carballo Calero, xa eran moi conocidos como poetas na anteguerra, pro a súa presenza cultural adquire unha nova e máis ampla fisonomía a través de Galaxia); a dos novos, ou seña a dos formados na post-guerra —Isidoro Millán G. Pardo, Novoneyra, M. Vidán, R. Lugrís, Xohana Torres, López Nogueira, Méndez Ferrín, Franco Grande, Cortezón, A. Tovar, Camilo G. Suárez-Llanos, Bernardino Graña, Manuel María, Basilio Losada, Pérez-Barreiro Nolla, María Xosé Queizán, Allué Andrade, Raimundo Patiño, Arcadio López Casanova, Carlos Casares, X. A. Arxona, etc.—. E, ademais distes núcleos, incorporóu igualmente unha serie de galegos espallados por América: Seoane, Guerra Da Cal, Tobío Fernández, Blanco Amor, Delgado Gurriarán, Neira Vilas, Emilio Pita. I o extraordinario fenómeno cultural encarnado por Anne Marie Morris, americana de Illinois que fixo do galego a súa lingua poética.

A mobilización cultural de tan variado conxunto —levada a cabo con inteira independencia das tendencias ideo-

lógicas— foi o gran éxito de Galaxia, pois a ela se debe que o panorama actual das letras galegas amoste unha notable variedade, un minimum de coherencia interna e un innegable pulo creador. Non era empresa doada, como ben se comprende; en primeiro lugar, polos atrancos de tipo ambiental; en segundo, pola fraqueza dos medios; en terceiro, polo agudo individualismo predominante no mundo psicolóxico intragalego; finalmente, as discrepancias —ou mesmo antagonismos— de tipo ideolóxico que inevitablemente tiñan que xurdir nun conxunto tan amplo e diverso. Cada unha destas dificultás foille creando sucesivos —i ás veces simultáneos— problemas a Galaxia. Pro a continuidade i o progresivo arriquecemento do seu labor demostran que soupo saír adiante con tino. Resulta doado, hoxe, atacar a Galaxia dende unha posición unilateral calquera; o difícil era facer o que Galaxia fixo, e ahí está feito pra honra e proveito do patrimonio cultural galego, nas condicións en que o tuvo que facer. Outramente ¿qué sucedería si desaparecese Galaxia? Ben craro está: a aitividade cultural galega perdería a súa coherencia actual e disgregaríase en grupos de carácter ideolóxico.

Certamente, as discrepancias e antagonismos de tipo ideolóxico constitúen un fenómeno natural co que hai que contar e que, de seu, non ten nada de negativo. Pola contra, en toda comunidade sanamente constituída debe de existir o dereito á discrepancia. Ora, pra non caer nas formas aberrantes, sempre doadas no ánimo polémico, as discrepancias e antagonismos ideolóxicos deben deixar a salvo a función de aquelas realidás que ofrecen un campo común de colaboración por enriba dos particularismos ideolóxicos. Tal é o caso, en Galicia, da aitividade cultural, único campo no que todos podemos colaborar, independentemente da ideoloxía persoal de cada ún. Non é que na cultura non haxa tensións ideolóxicas. O que ocorre é que esas tensións, si se manteñen a nivel cultural, non caen no particularismo disgregante que se pode dar e se dá no campo da loita política.

Unha das realidás con que hoxe conta a cultura galega pra manter vivo o espírito de colaboración é precisamente Galaxia, cuxa breve e intensa historia é un puro esforzo colaborador. De ahí que resulte necesario atallar futuros confusionismos facendo agora esta nidia aclaración: en Galicia, o mesmo que no resto de España, estamos asistindo a un renacer das inxedanzas políticas, inxedanzas que se van concretando en tendencias ideolóxicas determinadas i entre si diversas e, en certos casos, antagónicas; a pluralidade diverxente ou antagonista dos grupos ideolóxicos tende a crear unha visión "politizada" —ou seña, unilateral e partidista— de todos os problemas, incluso os culturás; aplicándolle esta óptica a Galaxia, pódese incurrir no erro de coidar que é un grupo político entre os demás. Mais eso é xustamente o que compre aclarar: Galaxia non é un grupo político, nin tan siquer unha tendencia determinada. Galaxia é unha aitividade cultural que, como tal, está por enriba dos grupos e tendencias concretos. Galaxia serve á cultura galega, que é patrimonio de todos, e pra servila ten que se manter a un nivel supra-partidista, seña cal fora a ideoloxía persoal dos seus colaboradores.

Compostela, 1965

R A M O N P I Ñ E I R O